

Відділ культури і туризму
виконавчого комітету Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована
бібліотечна система

«Полум'яний патріот України»

До 195-річчя з дня народження
П. Куліша

Бібліографічний покажчик

Видання друге, доповнене

Славутич

2014

Даний бібліографічний покажчик підготовлений відділом довідково-бібліографічного обслуговування Загальноміського бібліотечно-інформаційного центру м. Славутича.

Видання присвячене відзначенню у 2014 році 195-річчя від дня народження Пантелеймона Куліша – українського письменника, історика, фольклориста, етнографа, перекладача.

Покажчик містить біографію, публікації про твори письменника, видання та статті про його життя і творчість, розробки уроків, позакласних заходів, сценаріїв, інтернет-ресурси про життя і творчість П. Куліша.

Матеріал розміщений за розділами в алфавітному порядку.

Посібник розраховано на широке коло читачів.

Укладачі:

Панова Л.І., Соловйова Л.О.,
Янченко О.О.

Комп'ютерний
набір:

Соловйова Л.О.

Відповідальна
за випуск:

Портная Н.В.

*«Куліш – першорядна звізда в
нашому письменстві».*

І.Франко

Біографія П. Куліша

Пантелеймон Куліш (псевдоніми – Панько Казюка, Павло Ратай, Хуторянин та ін.) устиг проявити себе мало не в усіх сферах письменницької та гуманітарно-наукової діяльності. І про нього можна говорити як про поета і прозаїка, історика й етнографа, перекладача й мовознавця, публіциста й культурно-освітнього діяча. Творчу роботу Куліш поєднував із державною службою та громадською діяльністю. До того ж саме він розробив запроваджену в наступний період в Україні систему сучасного алфавіту і правопису, так звану кулішівку (на західних землях трансформовану в желехівку).

Куліш постійно перебував у емоційно напруженому стані духовного пошуку, переживав жагучі захоплення й сильні розчарування. Відкидав ілюзії молодості, піддавав їх нещадній критиці. Тому не дивно, що в шістдесят-сімдесят років він не визнавав надій та ідеалів, близьких йому у двадцяти-тридцятирічному віці. Багато хто бачив у цьому мало не зраду українських національних інтересів, утім, зробити Кулішеві закид стосовно особистої вигоди внаслідок зміни поглядів не міг ніхто. Багато поколінь українських патріотів поділяли ті романтичні захоплення, яких не уникнув і він, але протягом життя він їх цілком переборов.

Народився Пантелеймон Куліш 26 липня (7 серпня) 1819 р. в містечку Вороніж на Чернігівщині (тепер – Шосткинський район Сумської області) в сім'ї досить заможного землевласника, який претендував на дворянство (лише не мав документів на підтвердження тих претензій), і дочки козацького сотника. Втім, самого Пантелеймона влада визнавала дворянином, про що,

зокрема, свідчать матеріали у справі Кирило-Мефодіївського братства.

Батьки майбутнього письменника – Олександр Андрійович і Катерина Іванівна – походили з давніх козацько-старшинських родів. Хлопчик виростав серед старосвітського хутірного побуту, у пошані до народних звичаїв й обрядів. Ще змалку він відчув красу народного мистецтва, особливо завдяки матері, яка розмовляла тільки українською мовою, знала силу-силенну українських приказок і пісень, гарно співала.

Навчався Куліш у Новгород-Сіверській гімназії, потім (1837—1839) на правах вільного слухача відвідував лекції в Київському університеті, хоча повного курсу навчання так і не пройшов. Опісля вчителював у Луцьку (1842) та Києві (1843—1845), де згодом почав працювати як археограф під керівництвом М.Максимовича. Тут він зазнав у релігійно-філософському плані впливу П.Авсенева, зійшовся з М.Гулаком, М.Костомаровим і В.Білозерським, які стали засновниками унікального за ерудованістю і творчим потенціалом гуртка. Незабаром до них приєднався Т.Шевченко.

Мандруючи по Україні, збирав фольклорно-етнографічні матеріали, що частково увійшли до збірки «Украинские народные предания» (1847). У цей час розпочав літературну діяльність: написав поему «Україна» у стилі народних дум (1840), історичний роман «Михайло Чарнышенко или Малороссия восемьдесят лет назад» (1843) та кілька оповідань на фольклорному матеріалі, що були опубліковані в альманахах «Киевлянин» і «Ластівка» (1841). 1845 р. переїхав до Петербурга, де був учителем словесності в гімназії та викладачем російської мови для іноземних слухачів університету. Петербурзькою академією наук був відряджений за кордон для вдосконалення знань із слов'янської культури та історії, але 1847 р. у Варшаві заарештований за належність до Кирило-Мефодіївського братства. Був засуджений до ув'язнення та адміністративного заслання в Тулу з царською заборонаю друкуватися. В Тулі

спочатку служив у канцелярії губернатора, а потім редагував неофіційну частину «Губернских ведомостей». Працював над вивченням світової літератури та російської історії, наслідком чого стали студія «История Бориса Годунова и Дмитрия Самозванца» та роман у віршах «Евгений Онегин нашего времени» з численними автобіографічними елементами. В порушення царських заборон опублікував під псевдонімами кілька оповідань і роман «Алексей Однорог» у журналі «Современник».

Відбувши заслання, П. Куліш повернувся до Петербурга, де вступив на державну службу й поринув у наукову та літературну роботу. До повернення права друкуватися (1856) виступав у пресі під псевдонімами. В журналах «Современник» і «Отечественные записки» надрукував простору «Историю испанской литературы» (1852), глави з майбутньої фундаментальної праці «Опыт биографии Николая Васильевича Гоголя» (1852-1854). У 1853-1855 рр. в маєтку Аксакових Абрамцево на прохання матері М. Гоголя збирав і опрацьовував матеріали для двотомних «Записок о жизни Николая Васильевича Гоголя, составленных из воспоминаний его друзей и знакомых и из его собственных писем» (1856) та шеститомної збірки «Сочинений и писем Н.В. Гоголя» (1857). Систематизувавши раніше зібрані фольклорно-етнографічні матеріали, видав двотомні «Записки о Южной Руси» (1856), де вперше анонімно було опубліковано поему Т. Шевченка «Наймичка» і застосовано розроблений П. Кулішем правопис «кулішівка», що став важливою віхою формування основ сучасного українського фонетичного правопису. 1857 р. вийшла його «Граматка» – одна з перших українських букварів і читанок.

Для здійснення широких задумів щодо видання творів українських письменників 1857 р. заснував у Петербурзі власну друкарню, де вийшли «Народні оповідання» Марка Вовчка (1857), повісті Г. Квітки-Основ'яненка, дешеві книжечки з серії

«Сільська бібліотека» та ін. Тут же періодично друкувався російський сатиричний журнал «Искра».

1858 р. разом з дружиною побував у Німеччині, Бельгії, Швейцарії. Після тривалих безуспішних домагань права заснувати українське періодичне видання 1860 р. видав альманах «Хата», де, крім власних, були вміщені твори Т. Шевченка, Марка Вовчка, Є. Гребінки, Я. Щоголева, П. Кузьменка, Ганни Барвінок, М. Номиса й велика програмова стаття видавця «Передне слово до громади. Погляд на українську словесність». Плановані продовження альманаху світу не побачили. Спільними зусиллями з Т. Шевченком, М. Білозерським і М. Костомаровим вдалося організувати журнал «Основа» (1861-1862), в якому вів відділ критики й бібліографії. 1861 р. знову здійснив подорож по Західній Європі, звідки привіз низку власних віршів і поем, що ввійшли до збірки «Досвітки» (1862). У 1863-1868 рр. служив у Варшаві чиновником особливих доручень, директором відділення духовних справ і членом комісії для перекладу польських законів. Зав'язав тісні стосунки з галицькими діячами культури, допомагав (і власними коштами) у заснуванні та виданні журналу «Правда» (1867).

З початку 70-х років жив у Петербурзі, редагував «Журнал министерства путей сообщения» (1873-1874), видав тритомне дослідження «История воссоединения Руси» (1874-1877), в якому негативно оцінював селянські та козацькі повстання і їх співців (у тому числі Т. Шевченка), ідеалізував культуртрегерську місію польської і української шляхти та російського царизму. Залишивши державну службу, до кінця свого життя жив на хуторі Мотронівка (перейменував на Ганнину Пустинь), періодично виїжджаючи до Галичини й Західної Європи. Здійснив кілька спроб нових видань, та, зазнавши невдачі, власними коштами підтримував видання М. Павлика й І. Франка (журнал «Народ», газета «Хлібороб»). 1879 р. уклав збірку власних публіцистичних статей «Хуторская философия и удаленная от света поэзия», де в руссоїстському дусі обстоював

переваги патріархального сільського життя над міським, самобутні шляхи розвитку української «селянської» нації, нерозривність суспільного процесу і людської моралі. Видав у Львові публіцистичну брошуру «Крашанка русинам і полякам на Великдень 1882 року», в якій прагнув об'єднати зусилля нових поколінь української і польської інтелігенції для спільної праці. В хуторській самотині заповзято творив оригінальні лірику, поеми й драми, переспівував і перекладав твори Й. В. Гете, Ф. Шіллера, Г. Гейне, Дж. Байрона, російських поетів та Біблію. Видав збірки «Хуторна поезія» (1882), «Дзвін» (1893), «Позичена кобза» (1897), тритомну історичну працю «Отпадение Малоросии от Польши» (1888-1890).

За висловом І. Франка, П. Куліш був у плеяді українських літературних корифеїв «перворядною звздою». Будучи надзвичайно творчо плідним, залишив величезну кількість художніх творів різних жанрів, літературно-критичних студій, статей, рецензій та наукових і публіцистичних праць. Серед прозової спадщини першорядне місце належить романові «Чорна рада. Хроніка 1663 року» (перша редакція 1845-1846 рр., окремі видання українською і російською мовами 1857 р.), що започаткував жанр історичного роману в українській літературі. Високою майстерністю позначені романтичні оповідання «Орися» (1857), «Дівоче серце» (1862), «Гордовита пара» (1861), етнографічно-побутові оповідання «Січові гості», «Мартин Гак» та ін., а також ряд оповідань і повістей російською мовою.

Характерними для різноманітної за жанрами поезії П. Куліша (збірки «Досвітки. Думи і поеми», «Хуторна поезія») є мотиви національної туги, прославлення героїчного історичного минулого, осуду тих явищ національної історії, що мали руйнівний характер, заважали здійсненню державницьких прагнень, роздуми про становище митця в сучасному світі, возвеличення культурно-просвітницької місії українського слова. Прийнявши з власної ініціативи ношу продовжувача поезії Т. Шевченка, П. Куліш створив ряд високохудожніх зразків

сатирично-викривальної, філософсько-психологічної, медитативної лірики та епічних творів, позначених жанровим і метрично-інтонаційним різноманіттям. Вершиною поетичної творчості була остання збірка його оригінальних поезій «Дзвін» (1893), в якій традиційні політично-визвольні, морально-філософські, медитативно-інтимні мотиви здебільшого втілювались у високомистецьку форму, що дало підстави І. Франкові віднести їх з огляду на зміст, форму і мову «до перлів нашої поезії», хоча водночас критик зазначав і те, що було в них «псевдополітичного і псевдокультурного, непоетичного». В останні роки життя П. Куліш написав кілька великих ліро-епічних поем, зокрема «Магомет і Хадица», «Маруся Богуславка», «Григорій Сковорода», «Куліш у пеклі» (1891), створив «Драмовану трилогію» («Байда, князь Вишне-вещький», «Петро Сагайдачний», «Цар Наливай», 1896). Підготував збірку «Хуторні недогарки». Переклади світової літератури, зроблені письменником, прилучали українського читача до культурних надбань інших народів, розширювали та збагачували жанрово-образні й мовностильові ресурси українського красного письменства.

Загалом же складна творчість П. Куліша належить до найцінніших здобутків української культури. Вона сприяла піднесенню національної літератури до світових обширів і створила ряд перспективних традицій, що провістили чимало тенденцій української літератури ХХ ст.

Помер 14 лютого 1897 р. на власному хуторі, де й похований.

Твори П. Куліша

Куліш П. Твори: В 2 т. – К.: Наукова думка, 1994. Т. 1: Прозові твори. Поетичні твори. Переспіви та переклади / Вступна стаття, упоряд. і приміт. Є.К. Нахліка. – 752 с.

Куліш П. Твори: В 2 т. – К.: Наукова думка, 1994. Т. 2: Поєми. Драматичні твори. – 768 с.

Куліш П. Брати. Січові гості: Спомінки старого діда // Січ-мати: Повісті та оповідання про Запорозьку Січ: Для серед. та ст. шк. віку / Упоряд., авт. передм. та прим. В. Шевчук. – К.: Школа, 2005. – С. 77-103, 323-335.

Куліш П. Вірші // Шедеври української любовної лірики. – Харків: Фоліо, 2006. – С. 33-40.

Куліш П. Іродова морока: Вертепна містерія на Різдвяні свята // Дніпро. – 1997. – № 7-8. – С. 114-123.

Куліш П. Іродова морока (перша редакція) // Український вертеп: Вертеп у драматургії, прозі та поезії XIX-XX ст.: Збірник / Упоряд. М. Сулима. – К.: Дніпро, 2010. – С. 40-63.

Куліш П. Повість про Український народ. Моє життя (Жизнь Куліша). Хутірська філософія і віддалена од світу поезія.– К.: Редакція журналу «Український Світ», 2005.– 384 с.: портр.,іл.

Куліш П. Поезії // Українська Муза: Поетична антологія. Од початку до наших днів / Ред. О. Коваленко. Вип. 2. – К.: Обереги, 1993. – С. 198-214.

Куліш П. Поезії // Шедеври української любовної лірики: Літературно-художнє видання. – Харків: Фоліо, 2006. – С. 33-40. – (Серія «Література»).

Куліш П. Поезії // Шляхи сподівань: Укр. літ-ра кінця XVIII - початку XX ст.: Навч. посібн. / Упорядкув. і передм. В. Шкляра. – К.: Грамота, 2003. – С. 409-416. – (Шк. б-ка).

Куліш П. Святиня: Вірш // Книга про Матір: Укр. поети XIX-XXI ст. / Передм. О.О. Омельченка; Упоряд. В.Л. Чуйко. – К.: Криниця, 2003. – С. 125.

Куліш П. Святиня: Вірш // Україно, нене моя!: Сповідь: поезії, писанки...: Зб. / Упоряд. та приміт. О.Є. Шевченка. – К.: Веселка, 1993. – С. 123-124.

Куліш П. Твори // Українська література для школярів: Хрестоматія. В 2 т. – Т. 1 / Упорядник В.М. Лапшина / Пантелеймон Куліш. – Донецьк: Сталкер, 1997. – С. 96-209.

Куліш П. Твори // Українська література: Хрестоматія для 9 кл. / Упоряд. Т.О. Харахоріна, В.С. Адаменко. – Донецьк: ВКФ"БАО", 1998. – С. 436-587.

Куліш П. Чорна рада (Скорочено); Вірші // Хрестоматія з укр. літератури: Навч. посібник. Кн. 2 / Укладачі І.І. Жебка, М.В. Жебка. – К.: Наук. думка, 1999.– С. 171-267.– (Шк. б-ка).

Куліш П. Чорна рада (Скорочено). Поезія // Джерела пружно б'ють: Хрестоматія з української літератури для 9 класу / Уклав Б. Степанишин. – К.: Освіта, 1995. – С. 343-403.

Куліш П. Чорна рада: Роман / Передм. Л. Яхно. – К.: ВАТ «Київська правда», 2003. – 184 с.

Куліш П. Чорна рада: Роман, оповідання, вірші. - Харків: Фоліо, 2008. – 287 с. - (Укр. класика).

Куліш П. Чорна рада. Хроніка 1663 року: Роман / Передм. М.В. Стріхи. – К.: Котигорошко, 1993.–160 с.

Куліш П. Чорна рада. Хроніка 1663 року: Роман. – К.: Молодь, 1990. – 168 с.

Куліш П. Чорна рада. Хроніка 1663 року: Роман; оповідання – Харків: Вид-во «Основа» при Харк. ун-ті, 1990. – 272 с.

Про П. Куліша

Андрусенко В.П. и др. Пантелеймон Александрович Кулиш. Повесть "Чорная рада" // В.П. Андрусенко и др. 50 знаменитых украинских книг. – Харьков: Фолио, 2004. – С. 55-64.

Багрій Р. Шлях сера Вальтера Скотта на Україну: «Тарас Бульба» М. Гоголя і «Чорна рада» П. Куліша в світлі історичної романістики В. Скотта: Літературно-критичний нарис. – К.: Ред. Журналу «Всесвіт», 1992. – 296 с.

Барвінок Г. Спомини: [Про Куліша] // Дивослово. – 2003. – №12. – С. 59-61.

Басенко А. У Мотронівці трохи сумно, але так гарно...: [Розповідь про подружжя П. Куліша та Олександрі Білозерської (Ганна Барвінок)] // Жінка. – 2008. – № 5. – С. 8-9.

Бетко І. Філософська поезія Куліша // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – № 11-12. – С. 111-121.

Болтівець С. Психологічні особливості вивчення поезій Пантелеймона Куліша // Дивослово. – 1995. – № 4. – С. 44-47.

Варкалець М. На струнах Кулішевого саза: Про Пантелеймона Куліша // Україна. – 1989. – № 50. – С. 22-23.

Варкалець М. Повернення із забуття: До 150-річчя від дня народження Пантелеймона Куліша [Поема «Іррова морока»] // Дніпро. – 1997. – № 7-8. – С. 111-113.

Вергій О. Народні концепції національного характеру в творчості Пантелеймона Куліша // Дивослово. – 1995. – № 2. – С. 42-46.

Відоняк Н. Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко і часопис "Основа" // Дивослово. – 2004. – №12. – С. 15-16.

Воїнов С. «І в Сіверську моїм коханім...»: П.О. Куліш і Новгород-Сіверський // Сіверянський літопис. – 1995. – № 2. – С. 44-49.

Войтюк А. Символ віри Пантелеймона Куліша // Віче. – 1997. – № 3. – С. 120.

Гарячий Куліш: Пантелеймон Куліш // Є. Луняк Минувшина України в романтичних історіях. – К.: Книга, 2011. – С. 371-393.

Девдюк І. Хочеться співати ще по-італійськи, по-грецьки, латиною...: Пантелеймон Куліш – поліглот і перекладач // Дивослово. – 1997. – № 11. – С. 11.

Дзира І. Пантелеймон Куліш і козацьке літописання // Неопалима купина. – 1995. – № 3-4. – С. 117-130.

Донцов Д. Два антагоністи: П. Куліш і Т. Шевченко // Дивослово. – 2006. – № 4. – С. 54-59.

Дудко В. Стаття Пантелеймона Куліша «Полякам об українцях» (1862): генеза, контексти, інтерпретації // Сіверянський літопис. – 2006. – № 4. – С. 167-172.

Єрмоленко Ю. Господь благословив їх бути разом: Історія кохання П. Куліша і Ганни Барвінок // Київська правда. – 2004. – 8 липня. – С. 4.

Єфремов С.О. Без синтезу: До життєвої драми П. Куліша // С.О. Єфремов Літературно-критичні статті. – К.: Дніпро, 1993. – С. 216-234. – (Серія "Українська літературна думка").

Єфремов С.О. Провіяний Куліш: Характер і завдання дослідів про П. Куліша // С.О. Єфремов Літературно-критичні статті. – К.: Дніпро, 1993. – С. 87-293. – (Серія «Українська літературна думка»).

Жулинський М. Будитель національної самосвідомості: Пантелеймон Куліш // М. Жулинський Українська література:

творці і твори: учням, абітурентам, студентам, учителям. – К.: Либідь, 2011. – С. 142-164.

Жулинський М. Пантелеймон Куліш // М. Жулинський Із забуття – в безсмертя (Сторінки призабутої спадщини). – К.: Дніпро, 1990. – С. 42-80.

Журавель О. «Перворядна звізда в нашому письменстві» // Київська правда. – 2004. – 6 серпня. – С. 2.

Зеленська Л. Іван Пулюй та подружжя Кулішів: За матеріалами чернігівських музеїв // Сіверянський літопис. – 1995.– № 3.– С. 73-76.

Зеров М. Куліш: «Чорна рада» // Критичні статті з української літератури: Хрестоматія. 9 клас / Упоряд. С. Ткачов, Ю. Ситько. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1999. – С. 31-35.

Іванченко М. Цей невгамовний Куліш: Про Пантелеймона Куліша // Вітчизна. – 1989. - № 5. – С. 154-159.

Камінчук О. Поезія Пантелеймона Куліша 80-90-х рр. ХІХ ст.: художня традиція і нові естетичні тенденції доби // Дивослово. – 2010.– № 1.– С. 51-54.

Копиленко О. Копиленко М. Пантелеймон Куліш: «Я помер з сокирою важкою» [Біографія та творчість] // Віче. – 1994. - № 7. – С. 119-133.

Кравченко О. Пантелеймон Куліш та Михайло Грабовський: до історії взаємин // Пам'ять століть України. – 2006. № – 5. – С. 154-159.

Криштопа М. Ідеальна дружина гріхородника Панька : [170 років від дня народження укр. письменниці Ганни Барвінок (Олександрі Білозерської-Куліш), дружини П. Куліша] // Пенсія. – 2008. – №4. – С. 36-37.

Куліш Пантелеймон // Енциклопедія українознавства. Т. 3. – Київ, 1996. – С. 1150.

Куліш Пантелеймон // Історія української літератури ХІХ століття : Підручник / За ред. М.Г. Жулинського. У 2 кн. Кн. 2. – К.: Либідь, 2006. – С. 69-152.

Куліш Пантелеймон Олександрович // Провідники духовності в Україні: Довідник /За ред. І.Ф. Кураса. – К: Вища шк., 2003. – С. 259-261.

Куліш Пантелеймон // Українська література у портретах і довідках: Давня література – література ХІХ ст: Довідник. – К: Либідь, 2000. – С. 171-174.

Куліш Пантелеймон // Українська Літературна Енциклопедія: В 5 т. Т. 3.– К: «Укр. енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 1995. – С. 95-98.

Лазарева В. Духовні цінності в художній візії Пантелеймона Куліша // Дивослово. – 2005. – № 6. – С. 58-61.

«Любов... благословляю...»: Особиста лірика Пантелеймона Куліша //Дзвін. – 1995.-№ 10. – С. 147-149.

Мазуркевич О. Пантелеймон Куліш в оцінці Михайла Коцюбинського // Рідна школа. – 1996. – № 9. – С. 12.

Наумова Н. Пантелеймон Куліш у Києві // Дивослово. – 1999. – № 3. – С. 15-18.

Нахлік Є. Німецька література й наука в рецепції Пантелеймона Куліша // Всесвіт. – 1996. – № 4. – С. 158-162.

Нахлік Є. Пантелеймон Куліш // Історія укр. літератури ХІХ ст.: У 3 кн. Кн. 2: Навч. посібник / За ред. М.Т. Яценка. – К.: Либідь, 1996. – С. 272-318.

Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: Погляд на Петра I і Катерину II // Пам'ять століть. – 1999. - № 1. – С. 89.

Нахлік Є. Позитивізм у рецепції Пантелеймона Куліша // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – № 11-12. – С. 121-143.

Нахлік Є. Проблема «Україна – захід» в інтерпретації П. Куліша // Сучасність. – 1997. – № 6. – С. 123.

Нахлік Є. Українсько-російська двомовність у творчості Пантелеймона Куліша // Вітчизна. – 1997. – № 1-2. – С. 136-142.

Оліфіренко С.М. та ін. Куліш Пантелеймон // Оліфіренко С.М. та ін. Універсальний літературний словник-довідник. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – С. 196-197.

Оліфіренко С.М. та ін. «Кулішівка» // Оліфіренко С.М. та ін. Універсальний літературний словник-довідник. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – С. 197.

Задорожна С., Бернадська Н. Пантелеймон Куліш // С. Задорожна, Н. Бернадська Українська література (Запитання і відповіді). – К., 1996. – С. 64-66.

Пантелеймон Куліш // Новий довідник: Українська мова та література. – К: ТОВ "Казка", 2005. – С. 579-584.

Пантелеймон Куліш // Нові імена в програмі з української літератури: Посібник для вчителя / Упоряд. В.Я. Неділько. – К.: Освіта, 1993. – С. 5-37.

Пантелеймон Куліш // Українська Муза: Поетична антологія. Од початку до наших днів / Ред. О. Коваленко. Вип 2. – К: Обереги, 1993. – С. 193-195.

Пантелеймон Куліш // Усі українські письменники / Упорядники Ю.І. Хізова, В.В. Щоголева. – Харків: Торсінг плюс. – 2008 – С. 318-323.

Пантелеймон Олександрович Куліш // Усі цитати до творів з української літератури 5-12 класи / Укладач Н.В. Курганова. – Харків: Торсінг плюс, 2006. – С. 107-108.

Пантелеймон Куліш: «Серцем я жив мало» // Любов славетних письменників у листах і в житті: Збірник художньо-документальних нарисів / Авт. упоряд. В.О. Кирилюк. – К: Криниця, 2008. – С. 81-96. – (Серія "Серця скоряються коханню").

Панченко В. Думка у мене стоїть на сторожі почуття...: Любовні сюжети в житті й поезії Пантелеймона Куліша // Дивослово. – 1997. – № 12. – С. 34.

Панченко В. Олександрівська «лабораторія» Пантелеймона Куліша: Епізоди 2-х літ у житті письменника 1843-1844 рр. // Літературна Україна. – 1995. – № 21-22. – С. 6.

Патока В.В. Український будитель: До 190-річчя від дня народження П. Куліша // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2009. – № 3. – С. 53-64.

Пепа В. Зішестя духу: [Про П.Куліша] // Літературна Україна. – 2004. – № 34. – С. 1,2.

Петров В. Романи Куліша // Вітчизна. – 1991. – № 6. – С. 97-125. Закінчення. Початок № 4. – С. 106-136.

Петров В. Романи П. Куліша [Історії кохання] // Зайцев П. Перше кохання Шевченка / П. Зайцев. Романи Куліша; Аліна й Костомаров / В. Петров. – К: Україна, 1994. – С. 15-194.

Пінчук Ю. З історії творчих взаємин П.О. Куліша та М.І. Костомарова // Історичний журнал. – 2009. – № 6. – С. 95-99.

Погрібний А. «Гарячий Куліш»: Служіння українській національній ідеї // Пам'ять століть. – 2000. – № 3. – С. 26.

Пуліна В. Проблематика художньої творчості в дискурсі мистецтва Пантелеймона Куліша // Сіверянський літопис – 2006 – № 6. – С. 97-102.

Пуліна В. Становлення естетичного світогляду Пантелеймона Куліша // Сіверянський літопис. – 2006. – № 4. – С. 157-162.

Сарбей В. П. Куліш в епістолярній спадщині Ганни Барвінок (Куліш) // Київська старовина. – 1994. – № 6. – С. 7-11.

Слідами Шевченка: Пантелеймон Куліш. Творчість Куліша. «Чорна рада» // Історія укр. культури. – VIII. Зшиток. – травень 1937. – К.: Обереги, 1993.–С. 361-369.

Слоньовська О. Гетьмани, гетьмани, якби-то ви встали...»: Аналіз роману П. Куліша «Чорна рада» // Дивослово. – 1994. – № 12.– С. 11-16.

Солод Ю. Історична проза Пантелеймона Куліша // Ю. Солод Українська література: Конспект. – К.: Козаки, 1996. – С. 82-88.

Степанишин Б. Українська національна ідея Панька Куліша // Дивослово.–1997.–№ 12.– С. 31.

Студьонова Л. «Треба одружитись, хоча б на чортовій сестрі!»: Свадьба Пантелеймона Куліша і Олександри Білозерської // Голос України. – 1997. – № 14. – С. 14.

Стус Д. Світлотіні: Пантелеймон Куліш // Пенсія. – 2007. – № 2. – С. 32-33.

Терлецький В. Вшанування П. Куліша на його батьківщині // Літературна Україна. – 2006. – 31 серпня. – С. 2.

Терлецький В. Таємниці кулішезнавства розкриваються...: З нагоди 110-ї річниці від дня смерті Пантелеймона Куліша // Сіверянський літопис. – 2007. – № 2. – С. 116-119.

Тютюнник О. Філософська спадщина П. Куліша: спроба методологічної конотації // Сіверянський літопис. – 2003. – № 4. – С. 143-148.

Шерех Ю. Кулішеві листи і Куліш у листах // Шерех Ю. Третя сторожа: Літ. мистецтво. Ідеології. – К: Дніпро, 1993. – С. 48-96.

Ясь О. Між пізнім романтизмом та позитивізмом: Роздуми над «Историей воссоединения Руси» П. Куліша // Історичний журнал. – 2006. – № 2. – С. 57-67.

Яценко Н. Історизми в романі П. Куліша «Чорна рада»: Назви одягу та козацької атрибутики // Дивослово. – 1998. – № 5. – С. 15-17.

Яцюк В. Пантелеймон Куліш і Тарас Шевченко: побратими чи антагоністи? // Літературна Україна. – 1995. – № 17-18. – С. 6.

Яцюк В. Пантелеймон Куліш і Тарас Шевченко: До 180-річчя від дня народження П. Куліша // Літературна Україна. – 1999. – № 44. – С. 3.

Яцюк В. Прижиттєві портрети Пантелеймона Куліша // Літературна Україна. – 1997. – № 6. – С. 4.

Розробки уроків та сценарії

Бенцал С. «Чорна рада» Пантелеймона Куліша – перший історичний роман в українській літературі: Урок у 9 класі // Дивослово. – 2011.– № 8.– С. 43-45.

Слюсар А. Чи знаєш ти роман Пантелеймона Куліша «Чорна рада»: Урок-конкурс у 9 класі // Дивослово. – 2012.– № 4. – С. 20-24.

Інтернет-ресурси про П. Куліша

www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1292 - 20k: – Біографія Пантелеймона Куліша.

<http://litopys.narod.ru/ohukr/ohu13.htm> – Пантелеймон Куліш як ідеолог і творець української літературної мови.

[Вікіпедія uk.wikipedia.org/wiki 0k](http://uk.wikipedia.org/wiki/0k). – Куліш Пантелеймон – український письменник, поет, фольклорист, етнограф, перекладач, критик, редактор.

http://uazakon.com/documents/date_3s/pg_gmwqwc.htm. – 190 років від дня народження Куліша Пантелеймона Олександровича.

<http://www.abc-people.com/data/kulish-p/dat2.htm>. – Жулинський М. про Пантелеймона Куліша

www.ukrlib.com.ua/referats/printzip.php?id=534-20k – Пантелеймон Куліш: реферати з української літератури.

<http://poetry.uazone.net/kulish/>. – Пантелеймон Куліш (1819–1897) – алфавітний покажчик творів.

referat.atlant.ws/?set=referat&mc=21&cm=1712-74k. - Молодий Пантелеймон Куліш: реферат.

<http://www.kommersant.ua/doc.html?DocID=641654&IssueId=35560>. - Презентація першого тому грандіозного видавничого проекту – 35- томного зібрання творів класика укр. літератури Пантелеймона Куліша в Національному музеї ім. Тараса Шевченка.

<http://www.day.kiev.ua/79859> – Пантелеймон Куліш як зеркало української противоречивості.

<http://www.abc-people.com/data/kulish-p/tv-1.htm> – Стаття Миколи Зерова: "Куліш "Чорна Рада".

<http://disser.com.ua/contents/3539.html>. – Драматургія Пантелеймона Куліша.

<http://histpol.narod.ru/person/pers-11/pers11-190.htm>. – Особистості. Пантелеймон Олександрович Куліш.

Сайти з творами Пантелеймона Куліша:

<http://ukrlib.com.ua>

<http://ukrlife.org/main/library.html>

http://pysar.net/poet.php?poet_id=34

<http://poetyka.uazone.net/kulish/>

Зміст

Біографія письменника.....	3
Твори П. Куліша.....	9
Про П. Куліша.....	11
Розробки уроків та сценарії.....	18
Інтернет-ресурси про П. Куліша.....	18